

12. Пашкова О. Тож чи потрібна українська національна ідея? / Оксана Пашкова // Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал / Верховна Рада України. – Київ, 2008. – №15. – С.36–38.

13. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – Вид., перероб. – Київ: Грамота, 2010. – 575 с.

14. Цит за: Каныгин Ю. М. Библия и наука: в прошлом настоящем и будущем / Ю. Каныгин, В. Кушерев. – К.: АРИИ, 2010. – 353 с.

15. Мт. 16:12.

16. До Євреїв 13:9.

References

1. Trachuk V. Ukrainsjka nacionaljna ideja jak modernizacijnyj proekt / V. Trachuk // Ukrainsjka nacionaljna ideja: realiji ta perspektivy rozvytku. – L.: Vyd-vo Nac. un-tu «Ljviv. Politehnika», 2007. – Vyp.19. – S.154–159.

2. Kolodij A. F. Nacionaljnyj vymir suspilnogho buttja [Tekst] / A. F. Kolodij. – Ljviv: Astrojabija, 2008. – 368 s.

3. Pukhkal O. G. Nacionaljna ideja jak vazhlyvyj chynnyk rozvytku ghromadjskogho suspilstva v Ukraini / O. G. Pukhkal // Ekonomika ta derzhava. – 2013. – №2. – S.118–121.

4. Korsak K. Propozycja «Ukrainsjkoji ideji – XXI» / Kostjantyn Korsak // Vyshha shkola. – 2014. – №11/12. – S.60–63.

5. Panchenko L. M. Vyshha osvita v informacijnomu suspilstvi: transformacija osvitnikh potreb / L. M. Panchenko // Naukovyj visnyk. Serija «Filosofija». – Kharkiv: KhNPU, 2015. – Vyp.44. – S.185–196.

6. Pidskaljna O. M. Ukrainsjka nacionaljna ideja: etapy stanovlennja // Dni nauky filosofijskogho fakultetu – 2014: mizhnar. nauk. konf. (15–16 kvit. 2014 r.): materialy dop. ta vystupiv / Kyjiv. nac. un-t im. Tarasa Shevchenka; [redkol.: A. Je. Konversjkyj (gholova) ta in.]. – Kyjiv: Kyjivskij universytet, 2014. – Ch.8. – S.78–81.

7. Kusherec V. Providnyk ukrainsjkoji ideji / Samocvit Ukrainy – Ivan Puljuz: Do 170-ricchja vid dnja narodzhennja / V. Kusherec, V. Shenderovskij. – Kyjiv: Znannya Ukrainy, 2015. – 63 s. – Rezhym dostupu: <http://znannya.org.ua/images/Files/puljuz.pdf>

8. Stepanenko I. V. Konceptualizacija dukhovnosti u konteksti postmetafizychnykh implikacij u filosofiji svidomosti dukhu / I. V. Stepanenko // Praktychna filosofija. – 2011. – №4. – S.103–109.

9. Stepanenko I. V. Dukhovni zasady ghromadjskogho suspilstva: ukrainsjki realiji / I. V. Stepanenko ta in. // Ghromadjske suspilstvo v Ukraini doby ghlobalizaciji: cinnisno-normatyvne ta instyucijne zabezpechennja jogho rozbudovy. – 2007. – S.54–73.

10. Andrushhenko V. P. Rozdumy pro osvitu : Statti, narysy, interv'ju: 2-ghе vyd., dopov. / V. P. Andrushhenko. – K.: Znannya Ukrainy, 2008. – 819 s.

11. Kurbatov S. Innovations as the main resource of the Information Society / Sergey Kurbatov // Philosophy of Education. – 2012. – №1–2 (11). – S.320–330.

12. Pashkova O. Tozh chy potrebna ukrainsjka nacionaljna ideja? / Oksana Pashkova // Viche: teoretychnyj i ghromadjsko-politychnyj zhurnal / Verkhovna Rada Ukrainy. – Kyjiv, 2008. – №15. – S.36–38.

13. Kremenj V. G. Filosofija nacionalnoji ideji. Ljudyna. Osvita. Socium / V. G. Kremenj. – Vyd., pererob. – Kyjiv : Ghramota, 2010. – 575 s.

14. Cit za: Kanygin Ju. M. Biblija i nauka: v proshlom nastojashhem i budushhem / Ju. Kanygin, V. Kusherec. – K.: ARII, 2010. – 353 s.

15. Мт. 16:12.

16. До Евреїв 13:9.

Naydonov O. G., candidate philosophy sciences, docent, doctoral department of internationalization of higher education, Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), alexander.naydonov@yahoo.com.ua

The implementation of the Ukrainian national idea in higher education in terms of the information society

The aim of the research is justification the necessity of align the content of higher education in Ukraine on the basis of the Ukrainian national idea for building the information society. It involves the transformation of higher education into a powerful factor of consolidation of Ukrainian society, the preparation of educated, moral, mobile, constructive and intelligent citizens having a modern outlook, a profound

sense of responsibility for the fate of the country, its socio-economic prosperity, capable of identification and self-identification.

The main components of the national idea are the statehood, unity, spirituality. Nation-state – the alpha and omega of the Ukrainian idea and according to Hegell, nation become history not for geography and anthropology, but only in the form of the state.

Higher education in the information society should have the following traits for a successful implementation of Ukrainian national idea: actively promote the consolidation of society, prepare highly spiritual experts-patriots, with a high educational and research level, capable of identification and identity, which have formed a solid inner conviction to call things by their names. Today, higher education is intended to educate a true citizen of the country for which the necessity for basic knowledge and to improve the professional level is associated with the strengthening of the state.

Keywords: morality, culture, national identity, statehood, sobornost, spirituality.

* * *

УДК 378.013.42

Невмержицька Н. М.,
кандидат філософських наук, науковий співробітник
відділу лідерства та інституційного розвитку вищої
освіти, Інститут вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), Nev.nataly@ukr.net

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА НАБУТТЯ НИМИ НЕОБХІДНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розглянуто аналіз освітнього процесу як соціального інституту. Уточнено, які функції виконує класичний університет для формування у студентів соціальної відповідальності. Розглянуто визначення освіти у філософсько-педагогічному дискурсі. Проаналізовано вплив системи освіти як соціального інституту на набуття необхідної компетентності. Систематизовано результати філософського аналізу, який виходить на проблеми процесу соціалізації особистості. Виявлено місце освіти в системі культурних цінностей та соціальних орієнтацій. Позначено вплив рівня освіти на спосіб життя індивіда. Від того, як буде передаватися від одного до іншого покоління матеріальна і духовна спадщина, залежить стабільність і перспективізм суспільного розвитку. Як специфічна соціально-демографічна група суспільства, молодь характеризується не лише віковими ознаками, а й місцем, яке вона посідає в соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення й розвитку. Саме тому постає питання про молодь як суб'єкта суспільних перетворень, як активного учасника національного державотворення. При цьому слід враховувати, що молодь ніколи не була, не є і не може бути однорідною: вона різниться за рівнем освіти, професійної підготовки, ціннісних орієнтацій, соціальної активності, участі в політичних та інших суспільних процесах.

Ключові слова: університет, освіта, наука, соціалізація, студенти, професійність, суспільство.

Університетське середовище відіграє велику роль у формуванні соціальної відповідальності студентів у соціумі. Одним з основних соціальних інститутів є система освіти, найважливіша сфера становлення особистості. Проблема аксіологічного спрямування освітнього процесу в закладах вищої освіти набула особливої актуальності. Причина одна – від змісту і спрямованості навчальних дисциплін, виховного процесу залежить духовна, моральна–психологічна культура студентів, узагалі молодих людей. Зважаючи на стан особистості, неоднозначні соціокультурні впливи на неї, освітня процес у державі має бути спрямований на духовне збагачення і творчу діяльність особистості, що розкриває свої здібності до самореалізації, та створення умов для саморозкриття інших людей. Визначаючи аксіологічну спрямованість освітнього процесу, потрібно враховувати як реалії сьогодення, так і прогнозовані перспективи суспільства.

Стратегічні засади розвитку освіти розглядаються в працях В. Андрушенка, Н. Герасіної, Л. Горбунової, Г. Клімової, В. Кременя, В. Кушерця С. Клепка,

В. Лутая, В. Шевченка, М. Култаєвої, О. Гомілки... Особливу увагу теоретико-методичним засадам освіти В. Бех, І. Предборська, М. Романенко. Сучасним парадигмам освіти, її суперечностям – І. Добронравова, В. Пазенок. Проблеми функціонування освіти України в контексті європейського досвіду та її нову парадигму XXI сторіччя досліджують В. Андрущенко, В. Бакіров, В. Кремень, Л. Губерський, В. Луговий, О. Ярошенко, І. Степаненко, В. Огнев'юк, М. Бойченко, В. Рябченко, М. Култаєва, С. Курбатов, С. Пролєєв, Л. Панченко, М. Михальченко, Г. Михайлишин, І. Надольний, О. Уваркіна.

Серед наукових досліджень освіти в епоху глобалізації відзначаємо роботи таких західних вчених, як С. Болл, Н. Бурбуліс, Е. Гідденс, Ж. Делор. Перспективи української освіти в контексті загальних глобалізаційних тенденцій та шляхи її реформування розглядаються в працях В. Андрущенко, І. Зязюна, М. Згуровського, В. Кременя та інших.

Мета статті полягає у філософській концептуалізації соціальної відповідальності студентів за набуття ними необхідної компетентності в університетському середовищі.

Зміни в університетській освіті трансформуються в нові вимоги до змісту та організації освітнього процесу в загальноосвітній, професійній і вищій школі. І хоча профільні вищі навчальні заклади за окремими предметно-науковими напрямками розвиваються відносно самостійно, вони не можуть не враховувати той приріст базового (фундаментального) знання, яке концентрується в класичних університетах і науково-дослідницьких інститутах академічного профілю. Головне призначення університетів у всі часи полягало в збагаченні наукового знання, залученні до культури у виробництві інтелектуальної еліти держави і суспільства, підтримці наукових академічних традицій. Френк Ньюмен, керівник американського «Проекту майбутнього: політика в галузі вищої освіти в мінливому світі» виокремив три атрибути, необхідні для збереження за університетами ролі служителя потребам суспільства: 1) підготовка/соціалізація студентів до їхньої ролі в житті суспільства; 2) забезпечення всім студентам шансів на соціальну мобільність; 3) захист університету як домівки для безкорисної наукової дискусії.

Університети дають важливу підготовку молоді до її ролі в житті суспільства. Це підготовка до життя в спільноті, підготовка до інтелектуального життя та підготовка допрофесійної діяльності. Соціалізація індивіда до життя в спільноті означає передусім підготовку до участі в громадських справах і демократичних процедурах, тобто це підготовка до громадянської участі в демократичному житті спільноти [2, с. 362–363].

Світогляд, як відомо, базується на знаннях, осмислених у їх значенні для людини, її практичної діяльності. Однак, знання про явища і закони дійсності можуть існувати й без такого осмислення, тобто самі собою, як об'єктивна данність. Пізнаючи світ, навколишнє природне і соціальне середовище, людина формує певний тип світогляду, уявлення про свої сутнісні ознаки, призначення, сенс життя, на основі чого виникає комплекс життєсміслових

цінностей і відповідних їм регулятивних норм людської поведінки – мораль. Пронизуючи усі сфери свідомої людської життєдіяльності, мораль справляє вплив як на індивідуальну поведінку, так і на спосіб дії суспільних інститутів та спільностей. Її основна функція полягає в тому, щоб, по-перше, узгоджувати людську діяльність з уявленнями про істину, по-друге, унеможлилювати або хоча б обмежувати ті дії і вчинки, які суперечать пізнаному історичному досвіду і сенсу людського життя, по-третє, стимулювати конструктивні зусилля волі, спрямовані на досягнення загального блага.

Зведені в систему за допомогою фундаментальних понять, уявлень і принципів науки на тому чи іншому етапі її історичного розвитку, такі знання називаються науковою картиною світу. Покликання останньої – донести до людини загальнонаукове уявлення про світ і людину, суспільство і культуру, процеси, що відбуваються в них, забезпечити пізнання об'єктивної істини.

Освіта і наука нероздільні. Кожна з цих сутностей стимулює іншу до розвитку і саморозвитку. Перша з них забезпечує розповсюдження знань, здобутих у лоні науки; друга – збагачує світ знань все новими й новими досягненнями. У цьому розумінні цілком справедливим є вислів: «Немає освіти без науки, немає науки без освіти».

Як світоглядний феномен, наука має кілька визначень. У сучасних дослідженнях вона розглядається: як система, означена як знання про ту чи іншу сферу об'єктивної дійсності, так і людською діяльністю, яка ці знання створила; як системно організований образ існування певної сфери об'єктивної дійсності; як світоглядно визначена сфера людської діяльності, основною функцією якої є вироблення знань про об'єктивну реальність, перевірка цих знань на предмет істинності та вироблення рекомендацій для практичного перетворення світу відповідно до потреб та інтересів людини; нарешті, як теоретично-практично означена система знань, що перебуває в безперервному розвитку і намагається віднайти об'єктивну істину в тій чи іншій сфері відношення «людина – світ». У світоглядному вимірі найпростіше сказати так: наука – це система знань про людину і світ та спосіб перетворення їх на благо людини. Завдяки науці людство використовує сили природи, розвиває виробництво і перетворює суспільні відносини. При цьому наука завжди черпала свої сили в знанні.

Освіта є механізмом, що забезпечує передачу наукових знань від одного покоління до іншого. Знання можуть передаватися іншим способом: через життєвий досвід, культуру, безпосереднє спілкування людей. Однак освіта – і в цьому її принципова відмінність від інших засобів передачі знань – забезпечує цьому процесові системність і цілеспрямованість. Одночасно освіта виховує в людині здатність користуватись цими знаннями, вибудовувати на їх основі власну практичну діяльність. Спираючись на знання, освіта вибудовує ціннісний світ особистості, навчає людину жити людським чином, тобто за законами культури. Важливим при цьому є ще одна обставина: освіта передає людині переважно наукові знання й тим самим формує її наукову картину світу.

Фрідріх Ніцше писав: «Щоб стати Особистістю», великою, благородною, творчою і гуманною, людина повинна відмовитись від тих моральних і культурних цінностей, які не витримали випробування часом, посоромили себе перед історією й обтяжують цивілізаційний поступ у майбутнє. Вона повинна стати «по той бік добра і зла», розпочати творіння нової системи цінностей, спираючись на власну волю, як жадобу до життя, благородства і справедливості. Стати і «підтягнути» під свій масштаб народ, людство, цивілізацію. Зрозуміло, ця «місія» під силу лише людині великої волі, волі до влади, жадоби до життя.

З ускладненням суспільних систем, розвитком форм організації, зміною культурних форм урізноманітнюється освітній процес. Проблеми освіти, пов'язані із загальним процесом глобалізації, зачіпають ті кардинальні зміни, що відбуваються з людиною та умовами її існування. Разом із тим значимість індивідуального життя та особистісних досягнень зростає, оскільки творчість окремого індивіда може бути «точкою» розвитку всієї системи і переходу її в нову якість. Науково-технічний прогрес не лише здійснюється через індивідуальну творчість, а й дає в руки людини могутні сили, здатні зруйнувати суспільство і знищити життя на землі. Всі ці реалії вимагають осмислення в самосвідомості суспільства, що активізує всі інтелектуальні сили, у тому числі й філософське мислення стосовно освіти.

Якою повинна бути людина в глобалізаційному світі? Щоб це зрозуміти, необхідно зрозуміти, що таке глобалізація та що формує? Глобалізацією називають перетворення явища з масштабів однієї країни в явище світового рівня. Тобто те, що колись стосувалося однієї держави або якоїсь її території, в процесі глобалізації починає зачіпати прямо або побічно всіх жителів Землі. Основний результат глобалізації – поділ праці на міжнародному рівні, повсюдна міграція людських і виробничих ресурсів, міжнародна стандартизація технічних і економічних процесів, а також взаємне проникнення культур різних держав. Глобалізація охоплює всі сфери суспільного життя, і в підсумку світ стає більш залежним від окремих своїх частин. Однак особливо яскраво процес глобалізації можна простежити в економіці – формуються світові ринки, відбувається інтеграція різних галузей світового господарства. Під кінець минулого століття світова інтеграція досягла особливого швидкого темпу. У явища глобалізації є як позитивні, так і негативні наслідки. Причому різні експерти, науковці, політики одні й ті ж наслідки глобалізації зазвичай по-різному інтерпретують.

Так, очевидно, що в результаті глобалізації формується єдина транснаціональна система господарства, і міждержавні кордони сьогодні стають з кожним десятиліттям все менш і менш значущими. Про це свідчить наростаючий темп міграції народів різних країн по всій планеті. Це потенційно призведе до формування так званого «соціомоноліта» – неподільного за національними, політичними, релігійними та іншими ознаками суспільства. Одні дослідники вважають це доброю тенденцією, інші ратують за збереження окремих культур і економік у кожній окремо взятій країні. Разом з тим очевидно, що формування неподільного цілісного суспільства – неминучий

наслідок процесу глобалізації, який у наші дні набирає все більш стрімких обертів [4, с. 15].

Один з принципів, на якому ґрунтується державна політика у сфері вищої освіти – це сприйняття сталого розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя (п1); відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою (п9).

Формування та реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом:

1) гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави;

2) збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти;

3) створення та забезпечення рівних умов до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальними навчально-реабілітаційним супроводом та створення для вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я;

4) визначення збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням потреб особи, інтересів держави, територіальних громад і роботодавців [1, с. 7–8].

Освітня політика є політикою держави у галузі освіти. У найширшому розумінні вона покликана забезпечити розвиток та функціонування освіти в інтересах людини і людяності не лише в окремій країні, а й у європейському просторі загалом. Цивілізаційний розвиток людства дає змогу виокремити її основні характеристики: демократизм, гуманістичний характер, системність, практичність, спрямованість у майбутнє та ін.

Демократизм освітньої політики впливає з фундаментального принципу, на якому базується спосіб життя європейських народів, – демократизму в розумінні свободи вибору кожною країною не тільки тих чи інших положень і норм освітньої політики, а й їх концептуалізації.

Глобальна освітня політика вказує лише на основні принципи і напрями щодо реалізації тих чи інших завдань. Вона не заперечує свободу їх вибору й реалізації з урахуванням національних традицій, особливостей історичного і культурного розвитку. Свобода в такому разі є однаковим принципом для всіх. Жодна з країн європейського простору, як і ті чи інші об'єднання, не має права диктувати іншим пріоритети вибору. Основа єдиної політики – власний вибір у межах єдиної шкали цінностей, які європейські народи домовились розглядати як розумні та самодостатні.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти, що провадиться у вищому навчальному закладі. Під час освітнього процесу студентська молодь формує для себе певні освітні компетентності, певний світогляд для впровадження певних знань у свою професійну діяльність. Для цього університетське середовище повинно стати для студента місцем повного збагачення професійної інформації. А зацікавити та привабити студента може тільки неординарний освітній процес у університетах України.

У психології концепції Л. Виготського розвиток особистість розглядається, як процес і результат взаємодії із соціально–культурним контекстом. Основна функція освіти в сучасних умовах – неперервне відтворення умов для саморозвитку особистості. Інші виконують роль додаткових, або допоміжних, функцій.

В Україні призначення освіти полягає в тому, щоб закласти у людині глибокі загальнокультурні основи, розвинути її загальні здібності, здатність адаптуватися до динамічних умов особистого, соціального і професійного життя. Ця парадигма як пріоритетне завдання освіти передбачає орієнтацію на інтереси особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку. Освіту можна вважати спрямованою на інтереси особистості, якщо через неї можна розв'язувати такі завдання [8, с. 29]:

– гармонізувати стосунки людини з природою через засвоєння сучасної наукової картини світу;

– стимулювати інтелектуальний розвиток і збагачення мислення, творчість через засвоєння сучасних методів і засобів наукового пізнання;

– керуючись тим, що людина живе в суспільстві, домогтися її успішної соціалізації через занурення в наяву культуру, зокрема й техногенну, у комп'ютеризоване середовище;

– враховуючи, що сучасна людина живе в умовах насиченого активного інформаційного середовища, навчити її жити в його потоці, створити умови для безперервної освіти;

– зважаючи на інтегративні тенденції розвитку й техніки та потребу в новому рівні наукової грамотності, створити умови для здобуття широкої базової освіти, яка дасть змогу доволі швидко переходити до суміжних галузей професійної діяльності.

Таким чином, найважливішою метою діяльності освіти при цьому підході постає позитивно соціалізована особистість, громадянин, який має високу кваліфікацію, професійну етику, спроможний успішно діяти в умовах динамічно змінюваної ситуації, який продовжує і розкриває кращі риси національної інтелігенції [4].

Готуючи студентів до оволодіння професійної майстерності, світоглядні пріоритети, повинні бути у найкращому та професійно грамотному сенсі. До студента XXI століття поставлено високі критерії оволодіння професійними знання та впровадження їх у буття. На жаль, студентська молодь України шукає легкого втілення в життя своєї країни, як гарніше з Європи взяти для себе, а знання не обов'язкова справа. Тому в подальшому виникають проблеми руйнування свідомості.

Вища освіта набуває все більшої уваги у світі як інформаційна і технологічна база діяльності людей. Переважна кількість соціально–економічних рішень у житті потребують компонентів вищої освіти. Носії вищої освіти все відчутніше впливають на суспільний розвиток. Життя потребує знання, а воно потребує сучасної освіти. Постіндустріальний етап розвитку спільноти (інформаційне суспільство), що настає, означає пріоритет вищої школи як знаряддя реалізації соціально–економічних і політичних цілей.

Щоб не допустити деструкції і хаосу під час проведення політичної модернізації, а також щоб

здійснити свідому регуляцію модернізаційних процесів, необхідно розробити дві частини модернізаційного проекту:

1. Теоретичне забезпечення політичної модернізації. Це розробка комплексу наукових проблем методологічного та ідеологічного характеру, спрямованих на реалізацію цілей, завдань, механізмів кардинальних політичних змін у країні та їх взаємозв'язків із внутрішньо–економічною модернізацією. Бажано в цей комплекс включити міжнародний аспект модернізаційного проекту.

2. Практична програма раціоналізації системи політичних інститутів і політичних механізмів влади, яка б охопила низку проблем: а) політично–адміністративну реформу системи влади; б) кадрову модернізацію, як от: заміну еліт, стримування бюрократії, підготовку кадрів нового типу; в) розробку нормативних актів участі населення в здійсненні повноважної та безпосередньої демократії тощо. Ця практична програма має враховувати взаємозв'язок політичних перетворень з економічним і культурним розвитком, включати механізми зацікавленості бюрократії в модернізації.

Теоретичне забезпечення політичної і практичної програми модернізації передбачає прийняття необхідних законодавчих актів (правова модернізація) та ціннісно–культурний супровід процесу оновлення суспільства, що відповідав би ідеології суспільних реформ, доводив потребу в них, інформаційно забезпечував політичну модернізацію.

Постійною проблемою освіти є предметне забезпечення педагогічного процесу. І хоча це завдання насамперед конкретних наук, які вирішують, що повинно входити до їх основ, проте філософія освіти тут також має сказати своє слово. Освіта в цілому – поле комплексних досліджень, міждисциплінарного підходу і системного аналізу, оскільки є системним об'єктом, і системними є її основні проблемні ситуації. Для філософської ж рефлексії як немає особливих «об'єктів» усередині цієї системи, так немає і заборон – будь–які відносини світу і людини можуть стати проблемою філософського осмислення, але за певного погляду, з певними світоглядними методологічними цілями. А саме – зв'язку окремого із загальною картиною світу, необхідною людині для орієнтації в ньому і побудови адекватних систем практичної дії.

Вимога філософської рефлексії обумовлена властивим їй високим рівнем свободи вибору позицій та їх інтерпретацій. Її множинна концептуальність є відображенням багатогранності як об'єктивного світу, так і способів його суб'єктивного освоєння. Тим самим вона передбачає логіку і доказовість – це створює єдине поле діалогу, взаєморозуміння і взаємозбагачення різних філософських орієнтацій, що надзвичайно важливо для філософії освіти, завдання якої полягає не лише в тому, щоб проблематизувати ситуацію в стилі «вічного запитування» і критичного мислення, а й у тому, щоб виявити альтернативи, позначити можливі тенденції дослідження проблемної ситуації і «спантеличити» як окремого педагога, так і освітні заклади в пошуках вирішення і вибору шляхів подальшого розвитку освітньо–педагогічного процесу. І в цьому аспекті філософія спроможна ставити свої діагнози і надавати прогнози розвитку педагогічних систем і освіти в

цілому. Ті самі функції філософія зберігає стосовно освіти людини.

Університетське середовище формує соціальну відповідальність у студентів. Середовище, де перебуває студентська молодь, повинно відповідати вимогам щодо існування класичного університетам.

У праці В. Бакіров наголошує: «перебіг історії неодноразово змінював природу й сутність університету, його роль в суспільстві, принципи організації, цивілізаційному розвитку суспільства змушує знову дивлятися в таке явище, як університет та його роль у розвитку суспільства і людини. По-новому осмислювати його місію» [3, с. 103]. Аналізуючи трансформацію університетської освіти, В. Бакіров виокремлює три хвилі історії університетів. Перша хвиля XIII–XVI століття, яка пов'язана з виникненням університетів як професійних корпорацій, що продукують, зберігають і передають знання та здійснюють підготовку наукових кадрів, а також їхнім становленням, основною соціокультурною місією яких було перетворення розумової праці на світську професію. У цей період університети не лише утвердилися як важливі суспільні інституції, без яких унеможлилювався б майбутній науково-технічний прогрес, а й перетворилися на осередки знання й просвітництва, вільної думки та гуманістичних цінностей.

Друга хвиля розвитку університетів наприкінці XVIII – на початку XIX століття нові університети, і не тільки в Західній і Центральній Європі, але й у Східній. Символом університетів другої хвилі стає Гумбольдтівський університет, який було відкрито в Берліні в 1810 році за концепцією Вільгельма фон Гумбольдта, що передбачала дотримання трьох визначальних принципів університетської освіти, зокрема свободи викладання, нерозривної єдності навчання і досліджень та університетської автономії. Названі принципи зберігають свою актуальність і дотепер. В. Бакіров зазначає: «Поширення університетів на початку XIX століття стимулювалося глибокими трансформаціями соціального устрою. Традиційне суспільство відходило в історію, а його структури змінювалися структурами суспільства індустріального, яке базувалося на потужному машинному виробництві і вимагало фахівців, здатних це виробництво забезпечити. Індустріальна епоха вимагала не тільки конкретних знань і відповідно підготовлених працівників. Вона потребувала нової інтелектуальної атмосфери, культури знань і технічного прогресу, престижу інтелектуальної праці».

Третю хвилю трансформації університетів В. Бакіров пов'язує в часі з початком XXI століття, а у просторі – із сучасною цивілізацією, яка породжує й розвиває глобальні економічні й культурні ринки та призводить до занепаду національних держав. Для класичного університету ці тенденції означають, що держава втрачає до нього інтерес, помітно скорочує фінансування, «відпускає» його у «самостійне інституційне плавання» [3, с. 20, 112]. Університети повинні були відстоювати свою необхідність для суспільства.

Отже, яка доля чекає на університети в XXI столітті? На це питання відповіді важко, тому що вихід є, але він не залежить тільки від університетів та викладачів які там працюють. Гарна фінансова підтримка

університетів державою, якісні освітні програми, викладання дисциплін за новими формами. Студентська молодь в Україні орієнтується на Європу, тому вона буде обирати для навчання, університет, де якість надання знань буде на високому рівні.

Метою практично кожного, хто йде в самостійне життя, є спроба «осідлати трьох коней» – багатство, владу і славу. Проте суспільство зацікавлене в іншому: зберегти людське обличчя людини, а разом з тим усі історично вистраждані людські характеристики цивілізації. Як писав Артур Шопенгауер, «визначити межі розумності наших бажань стосовно власності важко, якщо взагалі можливо. Задоволення людини в цьому обумовлюється не абсолютною, а відносною величиною, а саме – співвідношення між потребами та майновим станом... Багатство подібне солоній воді: чим більше її п'єш, тим сильніша спрага. Те саме стосується й слави». Збалансувати ці експектації, надати їм «людського вигляду» мають культура й наука, освіта й виховання. Саме тому головним принципом освітньої політики XXI століття є формування сумірності економічного, ринкового і гуманістичного в людині, її розвиток як особистості, успіх, творчість і свобода якої не є перешкодою досягненню цих сутностей для іншої людини.

Ринок, зазначає В. Кремень, здійснив революційний переворот у житті суспільства; він змінив увесь спосіб життя людини – виробництва, господарювання, політику, техніку, культуру, знання, ідеологію, освіту, моральність, духовність, все, що завгодно, у тому числі природу, а головне, покликав до життя – «економічну людину», першим і головним богом якої є гроші. Магія грошей зачаровує людей, особливо молодь, яка не хоче й не буде жити за тими матеріальними стандартами, які залишилися від минулого. Гроші стали визначальним показником успіху й самодостатності людини. Не мудрість, не талант, не професіоналізм, а саме вони визначають статус людини. Сьогодні гроші – не лише заробітна плата, а й реальна можливість досягнення своєї мети, реалізації мрій, вирішення проблем [6, с. 353].

У системі ринкових відносин людина має навчитися заробляти гроші. Освіта покликана сприяти цьому. Саме заробляти – власною працею, розумом, умінням, творчістю – а не крадіжками, підступністю, підлістю, обманом чи бандитизмом. Названі шляхи не гідні людини. Вони ведуть її в нікуди, точніше – виводять за межі соціальності та культури. Готуючи людину до життя в системі ринкових відносин, освіта має навчити її двох речей: 1) заробляти гроші, вибудовувати власний і суспільний світ достатку, комфорту і успіху відповідно до чинного законодавства і суспільної моралі; 2) розумно ставитися до грошей, уміти їх використовувати для задоволення власних потреб і потреб іншого.

«Не хлібом єдиним живе людина!» Гроші, добробут, багатство, капітал, слава, влада – це лише один бік життя людини в ринково-демократичних умовах; другою – ще більш важливою і необхідною складовою – залишається традиційна, споконвічна турбота людини про виховання, підготовку до життя власної дитини, літніх батьків, добробут і духовний стан життєдіяльності родини, власне – про себе, свою культуру, духовність і

мораль, з якими вона йшла по життю і з позицій яких і складає життєвий звіт [2, с. 752–753].

Ринкове перетворення сучасного українського суспільства створює нові вимоги до будь-якої галузі життєдіяльності людини. Ринкова економіка, яка розвивається в Україні, щоправда, не так, як хотілося б, є іншим життям. Вона забезпечує колосальний викид людської енергії – як руйнівної, так і творчої, але також і творчої енергії для самого капіталу. Людська енергія і капітал зійшлися разом, стимулюючи одне одного. У цих умовах говорити у звичних поняттях про якусь абстрактну людину, сповнену якоїсь особливої духовності чи національної специфіки, вже не випадає. Капітал, за яким стоїть всеосяжна мета – гроші, а за ними багатство, вигода, бізнес, добробут, втягнув у себе людину, захопив її, певною мірою пригнітив її, зняв усі заборони, які заважають гонити за грошима.

Отже, за владою і славою. На арену життя вийшла в повному розумінні слова економічна людина. Така духовно-культурна реальність сучасного буття, що актуалізує проблему людиноцентризму в її сучасних вимірах. Зокрема, фактом стала необхідність переосмислити проблеми професійності, праці, свідомості, цінності, а разом з ними – владу, право, культуру, ідеологію тощо, які все ще розуміються і здійснюються без урахування світоглядних смислів ринкової економіки і енергій капіталу, помножених на людські бажання і прагнення.

Для молодого покоління, яке сьогодні впевнено входить в усі сфери суспільного життя, особливо зрозуміла значущість грошей. Зваби цивілізованого життя там, на Заході, і (разом з пільгами) тут, у нас – все можна придбати за гроші. Для багатьох є зрозумілим факт, що за верстатом, у полі, в школі, на простій виконавській роботі грошей не заробиш, вони «роблять», і для цього придатні різні, «добрі» і «погані», легальні і нелегальні засоби. Тому в Україні так важко йде боротьба з корупцією.

Розвиток раціонально осмислених і організованих освітніх і виховних систем має орієнтуватися на моделі високої культури, яка перебуває в жорсткому протистоянні з декультурацією і зразками масової культури. Раціональний підхід повинен враховувати, що освіта і життя здійснюються ніби в різних площинах, часто несучи протилежні тенденції. Всі названі вище моменти є проблемами, розв'язання яких належить до компетенції філософії освіти. Трансформація сучасної освіти, таким чином, передбачає визначення цільових, змістовних і ціннісних контекстів освіти всіх рівнів.

Трансформація – це переломні етапи еволюційного розвитку систем. Це своєрідні точки біфуркації, в яких суперечність проблем досягає гостроти, яка за всієї варіативності вимагає вирішення. Причому спрямованого на основні системи і перехід її на більш досконалий рівень, адекватний соціокультурним викликам часу. Філософія освіти дає можливість усвідомити запити часу і правильно визначити шляхи і засоби подальшого продуктивного розвитку. Зокрема, таким запитом є синергетика в її залученні до освітнього процесу.

Базою глобальної освітньої політики має стати вимога, щоб людина і тільки людина в усіх її життєвих експектаціях і характеристиках була суб'єктом і

об'єктом освіти. Навчити і виховати людину бути людиною – працювати, народжувати й виховувати дітей, створювати культурні цінності й толерантно спілкуватись з іншими, зберігати людське обличчя в будь-якій ситуації, дотримуватись усталених норм моралі та культури, формувати й нести в життя високу духовність – у цьому вкорінений сенс освіти. Незалежно від історичного часу, характеру епохи, соціально-економічних чи політичних перипетій ця сутність залишається незмінною. Вона – атрибут людського буття у світі, тому має відтворюватися завжди [2, с. 750].

Висновки. Під впливом динамічної зміни ідей, типів мислення і способів життєдіяльності кардинально змінюється місце і роль освіти в сучасному суспільстві. Освіта все виразніше набуває ознак однієї з найбільш розвинених і визначальних для життєдіяльності соціуму сфер людської діяльності. Помітно підвищилася соціальна роль і відповідальність освіти: від її спрямованості й ефективності нині багато в чому залежать перспективи розвитку людства. У наш час освіта, особливо вища, постає ключовим чинником світоглядного, інтелектуального, соціально-економічного прогресу.

Основна причина прискіпливої уваги до освітньої сфери полягає в тому, що найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного суспільства є особистість, здатна до пошуку, засвоєння й генерування нових знань, прийняття ефективних, інноваційних рішень. Перспективи ж утвердження людини такого типу в сучасному суспільстві цілком об'єктивно й закономірно пов'язуються з освітою, з реалізацією її сутнісного покликання і соціальної місії.

Стан суспільства, перспективи його подальшого розвитку можна визначати й прогнозувати в розрізі стану і шляхів соціалізації молодого покоління стосовно всіх форм його життєдіяльності. При цьому важливого значення набуває спадкоємність поколінь. Вона зумовлена низкою об'єктивних соціокультурних та історичних причин, пов'язаних як з особливостями розвитку людської спільноти, так і місцем та роллю самої молоді в суспільстві. Адже історія – це зміна поколінь, кожне з яких відповідним чином не лише успадковує досвід, поліаспектний капітал і продуктивні сили попередніх поколінь, а й примножує, розвиває їх.

Отже, від того, як буде передаватися від одного до іншого покоління матеріальна і духовна спадщина, залежить стабільність і перспективізм суспільного розвитку. Як специфічна соціально-демографічна група суспільства, молодь характеризується не лише віковими ознаками, а й місцем, яке вона посідає в соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення й розвитку. Саме тому постає питання про молодь як суб'єкта суспільних перетворень, як активного учасника національного державотворення. При цьому слід враховувати, що молодь ніколи не була, не є і не може бути однорідною: вона різниться за рівнем освіти, професійної підготовки, ціннісних орієнтацій, соціальної активності, участі в політичних та інших суспільних процесах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» станом на 29 жовтня 2014 року. – Х.: Право, 2014. – 104 с.

2. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 1099 с.

3. Бакіров В. С. Ідентичність і соціокультурне призначення університетів у «суспільстві знань» / В. С. Бакіров // педагогічна і психологічна наука в Україні: зб. Наукових праць: в 5 т. – Т.5: Вища освіта. – К.: Пед. думка, 2012. – С.106–121.

4. Власов В. І. Глобалізація і глобальна продовольча проблема // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С.15–22.

5. Делор Ж. Освіта – справжній скарб / Жак Делор: пер. с франц. // Шлях освіти. – 1997. – №33. – С.2–6.

6. Кремень В. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності / В. Кремень // Вища освіта України. – 2007. – №3. – С.9–14.

7. Пролєв С. В. Інноваційний потенціал суспільного розвитку: українська ситуація та світовий контекст / С. В. Пролєв // Феномен інновацій: освіта. Суспільство. Культура. – К.: Педагогічна думка, 2008. – С.49–74.

8. Уваркіна О. В. Освітній потенціал нації: монографія / О. В. Уваркіна; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 383 с.

References

1. Zakon Ukrayini «Pro vishchu osvitu» stanom na 29 zhovtnya 2014 roku. – Н.: Pravo, 2014. – 104 s.

2. Andrushchenko V. P. Svitank Evropi: Problema formuvannya novogo uchitelya dlya ob'ednanoi Evropi XXI stolittya / Viktor Andrushchenko. – K.: Znannya Ukrayini, 2011. – 1099 s.

3. Bakirov V. S. Identichnist i sotsiokulturne pryznachennya universitetiv u «susplilstvi znan» / V. S. Bakirov // pedagogichna i psihologichna nauka v Ukrayini: zb. Naukovih prats: v 5 t. – T.5: Vishcha osvita. – K.: Ped. dumka, 2012. – S.106–121.

4. Vlasov V. I. Globalizatsiya i globalna prodovolcha problema // Ekonomika APK. – 2004. – №1. – S.15–22.

5. Delor Zh. Osvita – spravzhnii skarb / Zhak Delor: per. s frants. // Shlyah osviti. – 1997. – №33. – S.2–6.

6. Kremen V. Vishcha osvita v sotsiokulturnih zminah suchasnosti / V. Kremen // Vishcha osvita Ukrayini. – 2007. – №3. – S.9–14.

7. Proleev S. V. Innovatsiyniy potentsial suspilnogo rozvitku: ukraiyinska situatsiya ta svitoviy kontekst / S. V. Proleev // Fenomen innovatsiy: osvita. Susplilstvo. Kultura. – K.: Pedagogichna dumka, 2008. – S.49–74.

8. Uvarkina O. V. Osvitniy potentsial natsiyi: monografiya / O. V. Uvarkina; Min-vo osviti i nauki, molodi ta sportu Ukrayini, Nats. ped. un-t imeni M. P. Dragomanova. – K.: Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2011. – 383 s.

Nevmerzhtskaya N. M., PhD, researcher leadership and institutional of higher education, Institute of Higher Education NAPS of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Nev.nataly@ukr.net

The role of university environment in forming of students' social responsibility on acquiring the necessary competencies

Within the article the educational process as a social institution was analyzed. Clarified the functions, which the classic universities are carried out for the formation of students' social responsibility. The definition of education in the philosophical and pedagogical discourse was considered. The influence of educational system as a social institution to acquire the necessary competencies was analyzed. Systematized the results of philosophical analysis, which identifies the challenges of the process of socialization. Detected the place of education in the system of cultural values and social orientations. Marked the impact of educational level on the human lifestyle. The aim of the article is the philosophical conceptualization of social responsibility of students on the acquisition of the necessary competencies in a university setting. The stability of social development depends on both material and spiritual heritages are transmitted from one generation to another. The youth, as a specific social and demographic group of society, characterized not only by the age, but also the place it occupies in the social structure of society, especially the social formation and development. That is why the question of youth as a subject of social change, as an active participant of the national state is becoming more important. Also it should be taken into account that the youth have never been and can not be homogeneous, it differs according to education level, professional training, values, social activity and participation in political and social processes.

Keywords: university, science, education, socialization, students, professional level, society.

* * *

УДК 17:141

Опанасюк Ю. І.,
кандидат економічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
zhizhkot@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТИ Й ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Інформатизація вищої освіти в Україні досить часто зітворюється з низкою проблем через те, що її мета й основні завдання не перебувають у постійному полі зору освітян. Крім того, у вищій школі відсутній єдиний підхід до обґрунтування і застосування інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Вирішити ці й інші проблеми можна насамперед шляхом формування комплексного підходу до вивчення різних складових освітнього середовища, а також на підставі створення уніфікованої інформаційно-аналітичної системи управління навчанням. Водночас треба мати на увазі, що особливої ваги в освітньому середовищі сьогодні набуває адаптація інформаційно-бібліотечного обслуговування до змін в економічному та соціально-політичному житті суспільства. З огляду на це держава покликана сприяти розвитку співробітництва інформаційно-бібліотечних закладів з різними міжнародними організаціями та установами, Світовим банком, зарубіжними благодійними фондами тощо.

Ключові слова: інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційно-бібліотечне обслуговування.

Головною метою інформатизації освіти є спрощення і розширення доступу громадян до отримання або підвищення рівня раніше здобутої освіти, а також збільшення повноти та оперативності задоволення їх розмаїтих потреб щодо набуття знань і вмінь. З огляду на це реалізація основної мети інформатизації вищої освіти передбачає розв'язання таких завдань:

- модернізації змісту і технологій навчання, що відповідають освітнім пріоритетам, максимально використати переваги ІКТ для підвищення якості вищої освіти;
- досягнення необхідної професійної кваліфікації працівників освіти, що дозволяє реалізовувати інноваційні моделі освітнього процесу з використанням ІКТ;
- створення системи методичної підтримки навчання в умовах інформатизації навчального процесу;
- підвищення кваліфікації, перепідготовки і підготовки педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів, здатних ефективно використати в навчальному процесі ІКТ;

- формування, постійне розширення освітнього інформаційного простору та інформаційних ресурсів вищої освіти, забезпечення взаємодії між учасниками навчального процесу;

- розробка нормативної бази, створення системи проектування й управління процесом інформатизації, забезпечення якості, стандартизації й сертифікації засобів ІКТ в системі вищої освіти;

- інформатизація процесу управління освітою [1].

Важливим елементом процесу інформатизації освіти є інформатизація ВНЗ. У свою чергу, однією з найсуттєвіших складових інформатизації ВНЗ є інформатизація навчального процесу – створення, впровадження та розвиток комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища на основі інформаційних систем, мереж, ресурсів та технологій, побудованих на базі застосування сучасної обчислювальної і телекомунікаційної техніки.

Пріоритетним спрямуванням інформатизації ВНЗ є підготовка студентів до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності та ефективності вищої освіти.